

Spis treści

Wykaz skrótów	20
Wstęp	23
1. Prawne aspekty procesu integracji europejskiej — rys historyczny (Anna Przyborowska-Klimczak)	25
1.1. Pojęcie, zakres i modele integracji europejskiej	25
1.2. Ogólna charakterystyka koncepcji integracyjnych w Europie po II wojnie światowej	26
1.3. Traktat ustanawiający EWWiS	27
1.3.1. Postanowienia instytucjonalne	28
1.3.2. Najważniejsze postanowienia prawa materialnego	29
1.4. Projekty poszerzenia integracji europejskiej na inne dziedziny współpracy państw	29
1.4.1. Europejska Wspólnota Obronna	30
1.4.2. Europejska Wspólnota Polityczna	30
1.5. Traktaty ustanawiające EWG i EWEA	31
1.5.1. Ogólna charakterystyka traktatów ustanawiających EWG i EWEA	31
1.5.2. Postanowienia dotyczące instytucji i Konwencja o niektórych wspólnych instytucjach	32
1.5.3. Najważniejsze postanowienia prawa materialnego	33
1.6. Zmiany instytucjonalne i rozwój terytorialny WE w latach 1958—1986	34
1.6.1. Zmiany instytucjonalne	34
1.6.1.1. Traktat o fuzji	34
1.6.1.2. Powstanie Rady Europejskiej	34
1.6.2. Powszechne wybory do Parlamentu Europejskiego	35
1.6.3. Rozwój terytorialny WE	35
1.7. Jednolity Akt Europejski	36
1.7.1. Zmiany instytucjonalne	36
1.7.2. Poszerzenie materialnych kompetencji WE	37
1.8. Traktat o Unii Europejskiej	38
1.8.1. Ogólna charakterystyka TUE	38
1.8.2. Ustanowienie UE	38
1.8.3. Postanowienia dotyczące instytucji	39
1.8.4. Zmiany w prawie materialnym	39
1.9. Ustanowienie Unii Gospodarczej i Pieniężnej	40
1.9.1. Podstawy prawne i główne założenia	40
1.9.2. Etapy ustanowienia	41
1.10. Rozwój integracji europejskiej w latach dziewięćdziesiątych	41
1.10.1. Konferencja Międzyrządowa 1996—1997	42
1.10.2. Ogólna charakterystyka TA	42
1.10.3. Postanowienia dotyczące instytucji	43
1.10.4. Inne zmiany przewidziane w TA	43
1.11. Traktat Nicejski	44
1.11.1. Konferencja Międzyrządowa 2000	44
1.11.2. Ogólna charakterystyka TN	45
1.11.3. Postanowienia instytucjonalne	46

1.11.4. Inne zmiany przewidziane w TN	47
1.11.5. Proces postnicipijski	47
2. Charakter prawny i struktura Unii Europejskiej.	
Pojęcie prawa Unii Europejskiej (Jan Barcz)	49
2.1. Pojęcie organizacji międzynarodowej	49
2.1.1. Definicja i główne rodzaje organizacji międzynarodowych	49
2.1.2. Prawo organizacji międzynarodowej	50
2.1.3. Podmiotowość prawna organizacji międzynarodowej	51
2.1.4. Pojęcie organizacji ponadnarodowej	52
2.2. Ustanowienie UE	52
2.3. Struktura UE	53
2.3.1. „Dach” UE	54
2.3.1.1. Cele UE	54
2.3.1.2. Jednolite ramy instytucjonalne UE	54
2.3.1.3. Wspólne wartości UE	55
2.3.2. Trzy filary UE	56
2.3.3. „Fundament” UE	58
2.3.3.1. Ścisłjsza współpraca	58
2.3.3.2. Zmiana traktatów ustanawiających UE i WE	60
2.3.3.3. Uzyskanie członkostwa w UE	61
2.3.3.4. Ramy czasowe istnienia UE i WE	61
2.4. Inne problemy strukturalne	63
2.4.1. Terytorialny zakres obowiązywania UE	63
2.4.2. Personalny zakres obowiązywania UE	64
2.4.3. Status języków państw członkowskich UE	65
2.4.4. Symbole UE	65
2.4.5. Metoda rozwoju UE	66
2.5. Charakter prawny UE	67
2.6. Pojęcie prawa UE	68
3. I filar Unii Europejskiej — integracja gospodarcza	
(Władysław Czapliński)	71
3.1. Cele i zasady ogólne integracji gospodarczej	71
3.1.1. Zakaz dyskryminacji	72
3.1.2. Zasada lojalności	73
3.1.3. Zasada subsydiarności i proporcjonalności	73
3.1.4. Zasada równowagi instytucjonalnej	74
3.2. Podstawowe rozwiązania materialnoprawne	74
3.2.1. Swoboda przepływu towarów	75
3.2.2. Swoboda przepływu osób	77
3.2.3. Swoboda świadczenia usług	79
3.2.4. Swoboda przepływu kapitału	80
3.2.5. Wspólna polityka konkurencji	80
3.2.5.1. Zakaz karteli	81
3.2.5.2. Nadużycia pozycji dominującej	82
3.2.5.3. Pomoc państwa	83
3.2.6. Wspólna polityka handlowa	85
3.2.7. Wspólna polityka ochrony środowiska	85
3.2.8. Wspólna polityka rolna	86
3.2.9. Wspólna polityka transportowa	86

3.2.10. Harmonizacja prawa	87
3.3. Europejska Wspólnota Węgla i Stali	88
3.4. Europejska Wspólnota Energii Atomowej	89
4. II filar Unii Europejskiej — Wspólna Polityka Zagraniczna i Bezpieczeństwa (Jan Barcz)	91
4.1. Rozwój	91
4.1.1. Europejska Wspólnota Obronna	92
4.1.2. Plany Fouchet'a	92
4.1.3. Europejska Współpraca Polityczna	92
4.1.4. Jednolity Akt Europejski	93
4.1.5. Traktat o UE	94
4.2. Zasady WPZiB	94
4.2.1. Tożsamość, spójność i solidarność w ramach WPZiB	94
4.2.2. Cele WPZiB	95
4.3. Instrumenty działania WPZiB	95
4.3.1. Zasady i ogólne wytyczne	95
4.3.2. Wspólne strategie	95
4.3.3. Wspólne działania i wspólne stanowiska	96
4.3.4. Umacnianie współpracy państw członkowskich	96
4.4. Mechanizm decyzyjny	97
4.4.1. Konstrukttywne wstrzymanie się od głosu	97
4.4.2. Podejmowanie decyzji kwalifikowaną większością głosów	97
4.5. Organy WPZiB	98
4.5.1. Rada Europejska	98
4.5.2. Organy działające na zasadzie zapożyczenia	99
4.5.2.1. Rada	99
4.5.2.2. Parlament Europejski	99
4.5.2.3. Komisja Europejska	99
4.5.2.4. Prezydencja	100
4.5.2.5. Wysoki Przedstawiciel dla WPZiB	100
4.5.2.6. Komitet Stałych Przedstawicieli	101
4.5.3. Organy WPZiB sui generis	101
4.5.3.1. Komitet Polityczny	101
4.5.3.2. Jednostka planowania strategicznego i wczesnego ostrzegania	102
4.5.3.3. Korespondenci europejscy	102
4.5.3.4. Specjaliści pełnomocnicy	102
4.6. Finansowanie WPZiB	102
4.7. Stosowanie sankcji ekonomicznych	103
4.8. Zawieranie umów międzynarodowych w ramach WPZiB	103
4.9. Nowy wymiar bezpieczeństwa i obrony	104
4.9.1. Ustanowienie wspólnej polityki obronnej i wspólnej obrony	104
4.9.2. Europejski system opanowywania kryzysów	105
4.9.3. Stosunki między UE i UZE	106
4.9.3.1. Integracja UZE do UE	106
4.9.3.2. Współpraca UE z UZE	107
4.9.3.3. Umocnienie współpracy między UE i UZE	108
4.9.4. Klauzula nienaruszalności	108
4.10. Rozwój Wspólnej Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony	109
4.11. Zmiany zawarte w Traktacie z Nicei	112

5. III filar Unii Europejskiej — Współpraca Sądowa i Policji w Sprawach Karnych (Władysław Czapliński)	113
5.1. Początki współpracy – układy z Schengen	113
5.2. Regulacja prawna III filara	114
5.2.1. Rola instytucji w funkcjonowaniu III filara	115
5.2.1.1. Rada Europejska	115
5.2.1.2. Rada UE	115
5.2.1.3. Komisja Europejska	116
5.2.1.4. Trybunał Sprawiedliwości	116
5.2.1.5. Parlament Europejski	116
5.2.2. Instrumenty prawne	117
5.2.2.1. Wspólne działania i wspólne stanowiska	117
5.2.2.2. Konwencje międzynarodowe	120
5.2.2.3. Decyzje i decyzje ramowe	120
5.2.2.4. Instrumenty nieformalne	120
5.2.3. Specyficzne rozwiązania prawne uzupełniające strukturę III filara	121
5.2.3.1. Klauzula pomostowa	121
5.2.3.2. Klauzula gwarancyjna	122
5.2.4. Ścisłsza współpraca	122
5.2.4.1. Regulacje TUE w brzmieniu Traktatu z Maastricht	122
5.2.4.2. Regulacje TUE w brzmieniu TA	123
5.2.4.3. Regulacje TUE w brzmieniu TN	124
5.3. Konkluzje Rady Europejskiej z Tampere	124
5.3.1. Dziedzina azylu i polityki migracyjnej	124
5.3.2. Europejska przestrzeń prawna	125
5.3.3. Zwalczanie przestępczości zorganizowanej	126
5.3.4. Współpraca z państwami trzecimi	127
5.4. Najważniejsze akty prawne przyjęte w ramach III filara	127
6. Unia Gospodarcza i Pieniężna (Artur Nowak-Far)	129
6.1. Wstęp	129
6.1.1. Traktatowe określenie UGiP	129
6.1.2. UGiP jako etap integracji gospodarczej	130
6.2. Rys historyczny	131
6.2.1. Historyczne precedensy integracji pieniężnej przed 1945 r.	131
6.2.2. Dzieje integracji pieniężnej w latach 1945–1971	132
6.2.3. Plan Pierre’a Wernera	133
6.2.4. Integracja pieniężna w latach 1972–1978	134
6.2.5. Okres funkcjonowania ESW (1979–1998) i przejście do UGiP	135
6.3. Proces tworzenia UGiP	136
6.3.1. Zmiany prawa WE istotne dla tworzenia UGiP	136
6.3.2. Etapy tworzenia UGiP	137
6.4. System zapewnienia spójności makroekonomicznej	138
6.4.1. Koordynacja polityk makroekonomicznych	138
6.4.2. Kryteria konwergencji	138
6.5. Instytucje UGiP	140
6.5.1. Europejski System Banków Centralnych	140
6.5.2. Europejski Bank Centralny	141
6.5.3. Komitet Gospodarczy i Finansowy	142
6.6. Wprowadzenie euro	142

6.6.1.	Nazwa jednolitego pieniądza europejskiego	142
6.6.2.	Etapy wprowadzenia euro	142
6.6.3.	Zagadnienia prawne dotyczące wprowadzenia euro do obrotu i do obiegu	143
6.7.	Pakt Stabilności i Wzrostu	144
6.7.1.	Monitorowanie programów stabilizacyjnych	145
6.7.2.	Procedura unikania nadmiernych deficytów budżetowych	145
6.7.3.	Pozostałe kwestie gospodarcze	146
6.8.	Mechanizm Kursowy II	146
7.	System instytucjonalny UE (Władysław Czapliński)	149
7.1.	Rada Europejska	149
7.2.	Parlament Europejski	152
7.2.1.	Wprowadzenie	152
7.2.2.	Skład PE	153
7.2.3.	Struktura wewnętrzna PE	154
7.2.4.	Funkcje PE	156
7.2.4.1.	Funkcje prawodawcze	156
7.2.4.2.	Funkcje opiniodawcze i doradcze	157
7.2.4.3.	Funkcje kontrolne	157
7.2.4.4.	Funkcje związane z powoływaniem i funkcjonowaniem innych organów UE	158
7.2.4.5.	Inne funkcje PE	159
7.3.	Rada UE	160
7.3.1.	Skład Rady	160
7.3.2.	COREPER	161
7.3.3.	Funkcje Rady UE	162
7.4.	Komisja Europejska	163
7.4.1.	Powoływanie Komisji	163
7.4.2.	Struktura Komisji	164
7.4.3.	Funkcje KE	166
7.5.	Europejski Trybunał Sprawiedliwości	169
7.6.	Sąd Pierwszej Instancji	170
7.7.	Trybunał Obrachunkowy	171
7.8.	Funkcjonariusze WE	172
7.9.	Inne organy	173
7.10.	Zmiany instytucjonalne wprowadzone przez TN	174
7.10.1.	Rada Unii Europejskiej	174
7.10.2.	Komisja	175
7.10.3.	Parlament Europejski	175
7.10.4.	Trybunał Obrachunkowy, Komitet Ekonomiczny i Społeczny, Komitet Regionów	175
7.10.5.	Wymiar sprawiedliwości	176
8.	Źródła prawa Unii Europejskiej (Stanisław Biernat)	177
8.1.	Uwagi wstępne	177
8.1.1.	Klasyfikacje źródeł prawa	177
8.1.2.	Pojęcie i zasięg <i>acquis communautaire</i>	177
8.1.3.	Źródła prawa pierwotnego i pochodnego	178
8.2.	Traktaty, na których opiera się UE	178
8.2.1.	Traktaty założycielskie	178

8.2.2.	Traktaty akcesyjne	179
8.2.3.	Charakter traktatów	179
8.2.4.	Problem konstytucji UE	180
8.3.	Zasady ogólne prawa UE	181
8.3.1.	Rola ETS przy formułowaniu zasad ogólnych	181
8.3.2.	Zasady ogólne zapewniające demokratyczny i praworządny charakter Unii	181
8.3.3.	Prawa podstawowe jako zasady ogólne	182
8.3.3.1.	Proklamowanie ochrony praw podstawowych w orzecznictwie ETS	182
8.3.3.2.	Stanowisko pozostałych organów WE w kwestii praw podstawowych	182
8.3.3.3.	Podstawy traktatowe praw podstawowych i ich ochrony	182
8.3.3.4.	Podmioty zobowiązane do ochrony praw podstawowych	183
8.4.	Akty prawa pochodnego WE (w I filarze UE)	183
8.4.1.	Zagadnienia wstępne	183
8.4.1.1.	Katalog aktów prawa pochodnego	183
8.4.1.2.	Problem hierarchii aktów prawa pochodnego	184
8.4.2.	Rozporządzenia	184
8.4.2.1.	Zakres i adresaci norm rozporządzeń	184
8.4.2.2.	Znaczenie rozporządzeń dla organów tworzących prawo w państwach członkowskich	184
8.4.2.3.	Rozporządzenia jako instrument unifikacji prawa państw członkowskich	185
8.4.3.	Dyrektywy	185
8.4.3.1.	Zakres i adresaci norm dyrektyw	185
8.4.3.2.	Obowiązki praw członkowskich implementowania dyrektyw	186
8.4.3.3.	Dyrektywy jako instrument harmonizacji prawa państw członkowskich	187
8.4.4.	Decyzje	187
8.4.5.	Zalecenia i opinie	188
8.4.6.	Akty nienazwane (sui generis)	188
8.4.7.	Zagadnienie wyboru między rodzajami aktów prawa pochodnego	189
8.4.7.1.	Sposób określenia podstaw traktatowych aktów prawa pochodnego	189
8.4.7.2.	Czynniki decydujące o wyborze rodzaju aktu	189
8.5.	Umowy Wspólnoty i państw członkowskich	190
8.5.1.	Umowy międzynarodowe Wspólnoty	190
8.5.2.	Umowy międzynarodowe mieszane	191
8.5.3.	Porozumienia międzyinstytucjonalne	192
8.5.4.	Umowy międzynarodowe państw członkowskich	192
8.5.4.1.	Znaczenie umów międzynarodowych państw członkowskich dla WE	192
8.5.4.2.	Umowy zawierane między państwami członkowskimi ..	193
8.5.5.	Akty przedstawicieli państw członkowskich zebranych w Radzie UE	194

8.6.	Źródła prawa w II i III filarze UE	194
8.6.1.	Ogólna charakterystyka	194
8.6.2.	Źródła prawa w II filarze UE	195
8.6.3.	Źródła prawa w III filarze UE	196
8.7.	Karta Praw Podstawowych UE	197
8.7.1.	Powstanie Karty i jej zawartość	197
8.7.2.	Adresaci norm Karty	197
8.7.3.	Przyszłość Karty	198
8.8.	Wykładnia prawa UE	199
8.8.1.	Rola ETS przy dokonywaniu wykładni prawa UE	199
8.8.2.	Metody wykładni	199
9.	Tworzenie prawa Unii Europejskiej (Stanisław Biernat)	201
9.1.	Tworzenie prawa pierwotnego	201
9.1.1.	Inicjowanie zmian w prawie pierwotnym	201
9.1.2.	Nowa procedura przygotowywania zmian w traktatach po TN	202
9.1.2.1.	Decyzje Rady Europejskiej z Nicei i Laeken: Konwent	202
9.1.2.2.	Skład Konwentu	203
9.1.2.3.	Tryb pracy Konwentu	203
9.1.2.4.	Wyniki prac Konwentu	203
9.1.3.	Konferencja Międzyrządowa	204
9.1.4.	Zmiany w prawie pierwotnym w wyniku zawarcia traktatów akcesyjnych	204
9.2.	Organy uczestniczące w tworzeniu prawa pochodnego	205
9.2.1.	Uwagi ogólne	205
9.2.2.	Inicjatywa prawodawcza	206
9.2.2.1.	Wyłączność kompetencji KE	206
9.2.2.2.	Sposób przygotowania projektu aktu prawnego	206
9.2.2.3.	Wpływ innych organów na Komisję Europejską	206
9.3.	Procedury tworzenia prawa przez Radę UE i PE	207
9.3.1.	Rodzaje procedur	207
9.3.2.	Tworzenie prawa przez Radę bez udziału PE	207
9.3.3.	Procedura konsultacji	208
9.3.4.	Procedura współpracy	208
9.3.4.1.	Zakres zastosowania procedury	208
9.3.4.2.	Przebieg procedury	209
9.3.5.	Procedura współdecydowania	210
9.3.5.1.	Zakres zastosowania procedury	210
9.3.5.2.	Przebieg procedury	210
9.3.5.3.	Niektóre konsekwencje i cechy procedury	211
9.3.6.	Procedura wyrażania zgody	212
9.4.	Podejmowanie uchwał w Radzie UE	212
9.4.1.	Sposoby podejmowania uchwał	212
9.4.1.1.	Zwykła większość głosów	212
9.4.1.2.	Kwalifikowana większość głosów	213
9.4.1.3.	Jednomyślność	213
9.4.2.	Zagadnienie wyboru sposobu głosowania	213
9.4.2.1.	Znaczenie zagadnienia	213
9.4.2.2.	Rozwiązania przyjęte w TWE	214
9.4.2.3.	Kierunek zmian w traktatach	214

9.4.3.	Kontrowersje dotyczące podejmowania uchwał w Radzie kwalifikowaną większością głosów	215
9.4.4.	Wprowadzanie procedury głosowania kwalifikowaną większością głosów w praktyce WE	215
9.4.4.1.	Porozumienie luksemburskie	215
9.4.4.2.	Kompromis z Ioanniny	216
9.4.5.	Zmiany przewidziane w TN	217
9.5.	Wydawanie aktów prawnych przez KE	217
9.5.1.	Wydawanie aktów prawnych na podstawie upoważnień traktatowych	218
9.5.2.	Wydawanie aktów prawnych z upoważnienia Rady (delegowanie kompetencji)	218
9.5.2.1.	Podstawy prawne dla upoważnienia KE	219
9.5.2.2.	Tryb wydawania aktów prawnych	219
9.6.	Uzasadnianie aktów prawnych i ich publikacja	221
9.6.1.	Uzasadnianie aktów prawnych	221
9.6.1.1.	Zakres obowiązku uzasadniania aktów prawnych	221
9.6.1.2.	Wymagania dotyczące sposobu uzasadniania aktów prawnych	221
9.6.2.	Publikacja aktów prawnych	222
9.6.2.1.	Zakres obowiązku publikacji	222
9.6.2.2.	Wejście w życie aktów prawnych	223
9.7.	Společne aspekty tworzenia prawa wspólnotowego	223
9.7.1.	Tworzenie prawa wspólnotowego jako proces społeczny	223
9.7.2.	Podstawy traktatowe uspołeczniania procesu tworzenia prawa wspólnotowego	223
9.7.3.	Niesformalizowane oddziaływanie na tworzenie prawa wspólnotowego	224
9.7.4.	Białe i Zielone Księgi	224
9.7.5.	Problemy jakości prawa wspólnotowego	225
9.8.	Zawieranie umów międzynarodowych przez WE	225
9.8.1.	Procedura zawierania umów międzynarodowych	225
9.8.2.	Porównanie z procedurą wydawania aktów przez organy WE	226
9.8.3.	Badanie zgodności umów międzynarodowych WE z traktatami, na których opiera się UE	226
9.9.	Tworzenie prawa w II i III filarze UE	227
10.	Prawo Unii Europejskiej a prawo państw członkowskich	229
	(Stanisław Biernat)	229
10.1.	Uwagi wstępne	229
10.2.	Zasada pierwszeństwa prawa wspólnotowego wobec prawa państw członkowskich	230
10.2.1.	Proklamowanie zasady pierwszeństwa w orzecznictwie ETS	230
10.2.2.	Zakres zasady pierwszeństwa	230
10.2.3.	Pojęcie pierwszeństwa stosowania prawa wspólnotowego	231
10.2.3.1.	Rozróżnienie pierwszeństwa obowiązywania i pierwszeństwa stosowania	231
10.2.3.2.	Pierwszeństwo stosowania prawa wspólnotowego przez sądy państw członkowskich	232
10.2.3.3.	Pierwszeństwo stosowania prawa wspólnotowego przez organy administracyjne państw członkowskich ...	233

10.2.4.	Konsekwencje zasady pierwszeństwa dla organów prawodawczych państw członkowskich	234
10.2.4.1.	Obowiązki organów państw członkowskich wykraczające poza pierwszeństwo stosowania	234
10.2.4.2.	Obowiązek tworzenia nowych środków proceduralnych w państwach członkowskich	235
10.2.5.	Uzasadnienie pierwszeństwa prawa wspólnotowego	236
10.2.5.1.	Uzasadnienie przyjmowane przez ETS	236
10.2.5.2.	Uzasadnienie przyjmowane w państwach członkowskich	237
10.2.6.	Problemy akceptowania pierwszeństwa prawa wspólnotowego w państwach członkowskich na przykładzie Republiki Federalnej Niemiec	238
10.2.6.1.	Orzeczenia Solange I i Solange II	238
10.2.6.2.	Orzeczenie w sprawie Maastricht	238
10.2.6.3.	Kontrowersje dotyczące organizacji rynku bananów	239
10.3.	Bezpośrednie obowiązywanie i stosowanie prawa wspólnotowego oraz jego bezpośredni skutek	240
10.3.1.	Terminologia występująca w traktatach	240
10.3.2.	Propozycja uporządkowania terminologii	241
10.3.2.1.	Pojęcie bezpośredniego obowiązywania prawa wspólnotowego	241
10.3.2.2.	Pojęcie bezpośredniego stosowania prawa wspólnotowego	241
10.3.2.3.	Pojęcie bezpośredniego skutku prawa wspólnotowego	242
10.4.	Zasada bezpośredniego skutku prawa wspólnotowego	242
10.4.1.	Uwagi ogólne	242
10.4.1.1.	Jednostki jako podmioty prawa wspólnotowego	242
10.4.1.2.	Zapewnienie ochrony praw jednostek	243
10.4.2.	Warunki bezpośredniej skuteczności norm prawa wspólnotowego	244
10.4.3.	Bezpośrednia skuteczność norm traktatowych	244
10.4.4.	Bezpośrednia skuteczność norm traktatowych w układzie wertykalnym i horyzontalnym	245
10.4.4.1.	Kryterium rozróżnienia	245
10.4.4.2.	Zakres bezpośredniego skutku horyzontalnego norm traktatowych	246
10.4.5.	Bezpośredni skutek rozporządzeń i decyzji	247
10.4.5.1.	Bezpośredni skutek rozporządzeń	247
10.4.5.2.	Bezpośredni skutek decyzji	247
10.4.6.	Bezpośredni skutek dyrektyw	248
10.4.6.1.	Swoista sytuacja dyrektyw	248
10.4.6.2.	Warunki bezpośredniej skuteczności dyrektyw	248
10.4.6.3.	Uzasadnienie bezpośredniego skutku wertykalnego dyrektyw	249
10.4.6.4.	Problem bezpośredniego horyzontalnego skutku dyrektyw	249
10.4.6.5.	Sposób rozumienia „państwa”	250
10.4.6.6.	Dalsze dyskusje nad bezpośrednim horyzontalnym skutkiem dyrektyw	251

10.4.7. Bezpośredni skutek postanowień umów międzynarodowych	
Wspólnoty	252
10.5. Wykładnia prawa państw członkowskich zgodnie	
z prawem wspólnotowym	253
10.5.1. Narodziny koncepcji i wykładnia zgodna z normami dyrektyw	253
10.5.2. Zakres obowiązku wykładni prawa krajowego zgodnie	
z prawem wspólnotowym	254
10.5.3. Obowiązek wykładni prawa krajowego zgodnie z prawem	
wspólnotowym a pierwszeństwo prawa wspólnotowego	255
10.6. Odpowiedzialność państw członkowskich za szkody wyrządzone	
wskutek naruszenia prawa wspólnotowego	256
10.6.1. Uwagi ogólne	256
10.6.2. Uzasadnienie i podstawy prawne odpowiedzialności	
odszkodowawczej	257
10.6.3. Zakres odpowiedzialności odszkodowawczej	258
10.6.4. Przesłanki odpowiedzialności odszkodowawczej	259
10.6.5. Sposób dochodzenia odszkodowania od państwa	260
10.7. Prawo obowiązujące w II i III filarze UE	
a prawo państw członkowskich	260
10.7.1. Odmienności prawa w II i III filarze w porównaniu	
z prawem wspólnotowym	260
10.7.2. Jurysdykcja ETS w II i III filarze	261
10.7.3. Zagadnienie pierwszeństwa i bezpośredniego skutku norm	
prawa w II i III filarze	261
11. System ochrony prawnej (Anna Wyrozumska)	263
11.1. Rodzaje skarg rozpatrywanych przez ETS	263
11.2. Szczególne obszary kompetencji ETS	264
11.3. Rozgraniczenie właściwości ETS i SPI	266
11.4. Skarga o stwierdzenie nieważności aktu prawa wspólnotowego	267
11.4.1. Akty prawne podlegające kontroli	267
11.4.2. Przesłanki nieważności aktu prawa wspólnotowego	268
11.4.2.1. Brak kompetencji instytucji WE lub EBC	268
11.4.2.2. Naruszenie istotnego wymogu proceduralnego	269
11.4.2.3. Naruszenie Traktatu lub jakiegokolwiek postanowienia	
prawnego odnośnie do jego stosowania	269
11.4.2.4. Nadużycie władzy	270
11.4.3. Legitymacja czynna	270
11.4.4. Kontrola legalności aktów prawa wspólnotowego	
przez podmioty prywatne	271
11.4.5. Konsekwencje uznania aktu prawnego za nieważny	273
11.5. Zarzut bezprawności rozporządzenia	274
11.6. Skarga na bezczynność instytucji	275
11.6.1. Przedmiot skargi i postępowanie wstępne	276
11.6.2. Legitymacja czynna	277
11.6.3. Locus standi podmiotów nieuprzywilejowanych	277
11.6.4. Skutki stwierdzenia bezczynności	278
11.7. Skarga odszkodowawcza	278
11.7.1. Odpowiedzialność kontraktowa WE	279
11.7.2. Odpowiedzialność deliktowa WE	279
11.7.2.1. Przesłanki odpowiedzialności deliktowej	279

11.7.2.2.	Bezprawność działania lub zaniechania	280
11.7.2.3.	Bezprawność legislacyjna	282
11.7.2.4.	Konkurencyjna odpowiedzialność państw członkowskich	284
11.7.2.5.	Odpowiedzialność funkcjonariuszy wspólnotowych wobec WE	284
12.	Państwa członkowskie a Unia Europejska (Anna Wyrozumska)	285
12.1.	Uwagi wstępne	285
12.2.	Zasada lojalności i szczerzej współpracy	286
12.3.	Podział kompetencji do stanowienia prawa między WE i państwa członkowskie	288
12.3.1.	Zasada kompetencji powierzonych	288
12.3.2.	Wybór podstawy prawnej	290
12.3.3.	Kompetencje wyłączne i konkurencyjne WE	292
12.3.4.	Kompetencje wyłączne państw członkowskich	293
12.3.5.	Klauzule ochronne i stan wyższej konieczności	294
12.3.6.	Ochrona kompetencji państw członkowskich — minimum harmonizacji	295
12.3.7.	Zasada subsydiarności i kompetencje konkurencyjne	296
12.3.8.	Zasada proporcjonalności	298
12.3.8.1.	Ocena działań wspólnotowych	299
12.3.8.2.	Ocena działań państw członkowskich	300
12.4.	Podział kompetencji w zakresie władzy wykonawczej i sądowniczej	302
12.5.	Zapewnianie efektywności prawu wspólnotowemu w prawie krajowym przez sądy krajowe	303
12.6.	Odpowiedzialność państwa za naruszenie prawa wspólnotowego w prawie WE	305
12.6.1.	Procedura na podstawie art. 226 (dawny art. 169) TWE	306
12.6.2.	Okoliczności wyłączające odpowiedzialność państwa członkowskiego	309
12.6.3.	Procedura na podstawie art. 227 (dawny art. 170) TWE	310
12.6.4.	Inne procedury: art. 88 ust. 2, art. 297 i 298, art. 95 ust. 9 TWE	311
13.	Współpraca sądów państw członkowskich z ETS w ramach procedury zapytań wstępnych (Stanisław Biernat)	313
13.1.	Konieczność zapewnienia jednolitego stosowania prawa wspólnotowego	313
13.2.	Ogólne założenia procedury zapytań wstępnych	314
13.3.	Sądy upoważnione do wystąpienia z zapytaniami wstępnymi	315
13.3.1.	Cechy sądów krajowych	315
13.3.2.	Charakterystyka i ocena stanowiska ETS	315
13.4.	Przedmiot zapytań wstępnych	316
13.5.	Zapytania wstępne dotyczące interpretacji prawa wspólnotowego	317
13.5.1.	Niedopuszczalność bezpośredniej interpretacji prawa krajowego lub orzekania o jego ważności	317
13.5.2.	Sposób formułowania zapytań wstępnych dotyczących interpretacji prawa wspólnotowego	317
13.6.	Zapytania wstępne dotyczące ważności aktów organów wspólnotowych	318
13.6.1.	Korzyści procedury z punktu widzenia interesów jednostek	318
13.6.2.	Stosowanie środków tymczasowych przez sąd krajowy w trakcie procedury	319

13.7. Powiązania między postępowaniem przed sądem krajowym a postępowaniem przed ETS	319
13.7.1. „Niezbędność” orzeczenia wstępnego	319
13.7.2. Postanowienie sądu krajowego o wystąpieniu z zapytaniem wstępnym	320
13.7.3. Podział ról między sądem krajowym a ETS	320
13.8. Zagadnienie obowiązku sądu krajowego do wystąpienia z zapytaniem wstępnym	321
13.8.1. Aspekt formalny	321
13.8.2. Aspekty merytoryczne	321
13.8.2.1. Sprawy uprzednio wyjaśnione	321
13.8.2.2. Sprawy nie budzące wątpliwości (jasne)	322
13.8.3. Problem sankcji za naruszenie obowiązku	322
13.9. Skutki orzeczenia wstępnego	323
13.9.1. Skutki dla sądów krajowych właściwych w sprawie	323
13.9.2. Zagadnienie skutków orzeczeń wstępnych jako precedensów	324
13.10. Zapytania wstępne w ramach polityki WE w dziedzinie wiz, azylu i imigracji	324
13.11. Zapytania wstępne w III filarze UE	325
13.11.1. Fakultatywny charakter procedury	325
13.11.2. Zakres jurysdykcji ETS	325
13.12. Zmiany wprowadzone w TA	326
14. Jednostka w Unii Europejskiej (Anna Wyrozumska)	327
14.1. Uwagi wstępne	327
14.2. Obywatelstwo UE	328
14.2.1. Pojęcie „obywatelstwa Unii Europejskiej”	328
14.2.2. Prawa obywateli UE	330
14.2.2.1. Zakres praw i obowiązków obywateli UE	330
14.2.2.2. Prawo swobodnego poruszania się i pobytu	331
14.2.2.3. Prawa wyborcze	333
14.2.2.4. Prawo do ochrony dyplomatycznej i konsularnej ze strony innego państwa członkowskiego	334
14.2.2.5. Prawo petycji do PE	335
14.2.2.6. Prawo skargi do Rzecznika Praw Obywatelskich (Ombudsmana)	335
14.2.2.7. Inne prawa obywateli UE	336
14.3. Ochrona praw podstawowych w UE	337
14.3.1. Rozwój wspólnotowej koncepcji ochrony praw podstawowych	337
14.3.1.1. Zakres chronionych praw podstawowych	341
14.3.1.2. Kontrola działań państw członkowskich	342
14.3.2. Traktatowe wzmocnienie ochrony praw podstawowych	343
14.3.3. Karta Praw Podstawowych UE	344
14.3.3.1. Geneza i treść KPP	344
14.3.3.2. Charakter prawny i znaczenie KPP	346
14.3.4. Przystąpienie WE do EKPC	347
14.4. Zasady prawa wspólnotowego o szczególnym znaczeniu dla jednostek	349
14.4.1. Zasada zakazu dyskryminacji	349
14.4.2. Zasada pewności prawa	352
14.4.2.1. Ochrona uprawnionego oczekiwania	352
14.4.2.2. Zasada nieretroakcji	354

15. Finansowanie Unii Europejskiej (Ewa Skrzydło-Tefelska)	357
15.1. Wprowadzenie	357
15.2. Podstawy prawne budżetu UE	360
15.3. Dochody WE i UE	360
15.4. Wydatki WE i UE	361
15.5. Procedura budżetowa	362
15.5.1. Przygotowanie budżetu	362
15.5.2. Prace w PE i Radzie, przyjęcie budżetu	363
15.5.3. Wykonanie budżetu i kontrola nad jego wykonaniem	364
15.6. Szczególne zasady finansowania niektórych form działalności UE	365
15.6.1. Budżet badań i inwestycji	365
15.6.2. Europejski Bank Inwestycyjny	366
15.6.3. Fundusze strukturalne	366
16. Stosunki zewnętrzne Unii Europejskiej (Ewa Skrzydło-Tefelska)	369
16.1. Stosunki zewnętrzne w I filarze	369
16.1.1. Prawnomiędzynarodowa osobowość prawna WE	369
16.1.2. Reprezentacja UE w stosunkach międzynarodowych	370
16.1.3. Zdolność uczestniczenia w organizacjach międzynarodowych	372
16.1.4. Prawo legacji czynne i bierne	372
16.1.5. Zdolność procesowa WE przed międzynarodowymi organami powołanymi do rozstrzygania sporów oraz zdolność do ponoszenia odpowiedzialności prawnej	373
16.1.6. Prawo korzystania z przywilejów i immunitetów międzynarodowych	374
16.1.7. Kontrola umów międzynarodowych zawieranych samodzielnie przez państwa członkowskie	374
16.2. Stosunki zewnętrzne w II filarze	376
16.3. Stosunki zewnętrzne w III filarze	377
16.4. Kompetencje do zawierania umów międzynarodowych	377
16.4.1. Kompetencje do zawierania umów w I filarze	377
16.4.2. Rodzaje zewnętrznych kompetencji WE	381
16.4.3. Zmiany wynikające z Traktatu Amsterdamskiego	382
16.4.4. Kompetencje do zawierania umów w II i III filarze	384
16.5. Procedura zawierania umów międzynarodowych przez WE	386
16.5.1. Ogólne zasady zawierania umów	386
16.5.2. Zmiana wprowadzona Traktatem Amsterdamskim	388
16.5.3. Szczególna procedura zawierania umów międzynarodowych w ramach UGiP	389
16.6. Skuteczność umów międzynarodowych w porządku prawnym WE	390
16.7. Szczególne rodzaje umów zawieranych przez WE	391
16.7.1. Układy stowarzyszeniowe	391
16.7.1.1. Stowarzyszenie krajów i terytoriów zamorskich	391
16.7.1.2. Stowarzyszenie państw	392
16.7.1.3. Europejski Obszar Gospodarczy	393
16.7.2. Traktaty akcesyjne	394
17. Prawne aspekty procesu rozszerzenia Unii Europejskiej (Jan Barcz)	395
17.1. Podstawa prawna przyjęcia państwa do UE	395
17.1.1. Jednolita podstawa prawna akcesji — art. 49 TUE	395
17.1.2. Przesłanki przyjęcia państwa do UE	396

17.1.3.	Skutki prawne przystąpienia państwa do UE	397
17.1.4.	Stwierdzenie wypełnienia warunków przystąpienia	398
17.2.	Zasady proceduralne i struktura procesu akcesji	399
17.2.1.	Wymogi proceduralne po stronie UE	400
17.2.2.	Struktura i zasady negocjacji akcesyjnych	402
17.2.2.1.	Podmioty prowadzące negocjacje	402
17.2.2.2.	Zasadnicze etapy negocjacji	403
17.2.2.3.	Struktura obszarów negocjacyjnych	404
17.3.	Ramy prawne obecnego procesu rozszerzenia	405
17.3.1.	Strategia rozszerzenia	405
17.3.2.	Problem daty akcesji	409
17.4.	Traktat akcesyjny	410
17.4.1.	Struktura i charakter prawny dokumentów akcesyjnych	410
17.4.2.	Traktat akcesyjny sensu stricto	411
17.4.3.	Akt o warunkach przystąpienia i o dostosowaniu traktatów ustanawiających UE	412
17.4.4.	Akt końcowy do traktatu akcesyjnego	413
17.4.5.	Przygotowanie tekstu traktatu akcesyjnego	413
17.4.6.	Ratyfikacja i wejście traktatu akcesyjnego w życie	414
18.	Konstytucja RP z 1997 r. a członkostwo Polski w Unii Europejskiej	
	(Krzysztof Wójtowicz)	415
18.1.	Konstytucyjne podstawy przystąpienia RP do UE	415
18.1.1.	Postanowienia art. 90 ust. 1 Konstytucji RP	415
18.1.2.	Pojęcie „organizacji międzynarodowej” i „organu międzynarodowego”	418
18.1.3.	Przedmiot przekazania	419
18.1.4.	Tryb podejmowania decyzji o przeniesieniu kompetencji	420
18.2.	Inne przepisy Konstytucji RP w świetle przystąpienia Polski do UE	421
18.2.1.	Prawo wyborcze	422
18.2.2.	Polityka pieniężna	423
18.3.	Kognicja Trybunału Konstytucyjnego do badania konstytucyjności aktu wyrażającego zgodę na traktat akcesyjny	423
18.4.	Formuła wystąpienia z UE w świetle postanowień Konstytucji RP	424
18.5.	Prawo pierwotne a prawo polskie w świetle postanowień Konstytucji RP	426
18.5.1.	Stosowanie prawa pierwotnego w polskim porządku prawnym ...	426
18.5.2.	Kontrola konstytucyjności prawa pierwotnego	427
18.6.	Prawo pochodne a prawo polskie w świetle postanowień Konstytucji RP	428
18.7.	Suwerenność państwa w procesie integracji	429
19.	Droga Polski do Unii Europejskiej (Artur Nowak-Far)	435
19.1.	Rys historyczny	435
19.2.	Układ stowarzyszeniowy	437
19.2.1.	Układ stowarzyszeniowy jako element procesu akcesji	437
19.2.2.	Charakterystyka postanowień Układu stowarzyszeniowego	438
19.2.3.	Instytucje stowarzyszenia	441
19.2.3.1.	Rada Stowarzyszenia	441
19.2.3.2.	Komitet Stowarzyszenia	441
19.2.3.3.	Parlamentarny Komitet Stowarzyszenia	442

19.3. Proces przygotowania do negocjacji akcesyjnych	442
19.4. Infrastruktura instytucjonalna negocjacji akcesyjnych	444
19.5. Negocjacje akcesyjne	446
19.5.1. Otwarcie negocjacji akcesyjnych	446
19.5.2. Organizacja negocjacji akcesyjnych w Polsce	450
19.5.3. Stan negocjacji akcesyjnych	454
Omówienie wybranych orzeczeń Europejskiego	
Trybunału Sprawiedliwości (Anastazja Gajda)	461
Orzeczenie z 5 lutego 1963 r., Van Gend & Loos	461
Orzeczenie z 15 lipca 1964 r., Flaminio Costa v. Enel	462
Orzeczenie z 31 marca 1971 r., AETR	463
Orzeczenie z 17 grudnia 1970 r., Internationale Handelsgesellschaft	464
Orzeczenie z 12 grudnia 1972 r., International Fruit Company	465
Orzeczenie z 8 kwietnia 1976 r., Defrenne II	466
Orzeczenie z 9 marca 1978 r., Simmenthal II	467
Orzeczenie z 20 lutego 1979 r., Cassis de Dijon,	468
Orzeczenie z 29 października 1980 r., Roquette Frères	469
Orzeczenie z 6 października 1982 r., C.I.L.F.I.T.	470
Orzeczenie z 10 kwietnia 1984 r., Von Colson i Kamann	471
Orzeczenie z 26 lutego 1986 r., Marshall I	472
Orzeczenie z 23 kwietnia 1986 r., Les Verts	473
Orzeczenie z 22 października 1987 r., Foto-Frost	473
Orzeczenie z 20 września 1990 r., Sevince	474
Orzeczenie z 22 czerwca 1989 r., Fratelli Costanzo	475
Orzeczenie z 19 czerwca 1990 r., Factortame	476
Orzeczenie z 12 lipca 1990 r., Foster	477
Orzeczenie z 13 listopada 1990 r., Marleasing	478
Orzeczenie z 21 lutego 1991 r., Zuckerfabrik Süderdithmarschen	479
Orzeczenie z 18 czerwca 1991 r., ERT	479
Orzeczenie z 25 lipca 1991 r., Emmott	480
Orzeczenie z 19 listopada 1991 r., Francovich	481
Opinia 1/91 z 14 grudnia 1991 r.	482
Orzeczenie z 5 marca 1996 r., Brasserie du Picheur	483
Opinia 2/94 z 28 marca 1996 r.	484
Orzeczenie z 24 listopada 1998 r., Bickel	485
Orzeczenie z 27 września 2001 r., Głuszczuk	486
Orzeczenie z 20 listopada 2001 r., Jany	487